

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

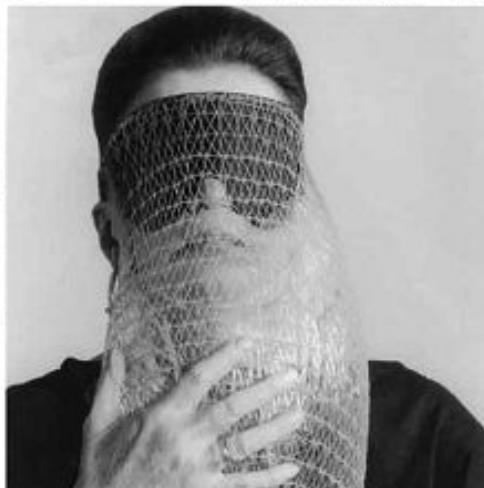
Εθνογραφικό βλέμμα και
αισθητηριακή εθνογραφία

6/11/2024

**Το Εθνογραφικό βλέμμα
...και πέρα από αυτό**

Μια παλιά διχοτόμηση: βλέμμα-σκέψη και αισθήσεις-σώμα

- Η **διχοτόμηση μεταξύ του σώματος και του πνεύματος** στο δυτικό πολιτισμό ξεκινάει από πολύ παλιά:
 - Σωκράτης: Ο άνθρωπος πρέπει να ελευθερωθεί από το σώμα ώστε να κατακτήσει τη γνώση
 - Πλάτων: Το σώμα είναι ο τάφος της ψυχής
 - Χριστιανισμός: Το πνεύμα οδηγεί στο θείο, το σώμα στην αμαρτία
- **Καρτεσιανισμός (17^{ος} αι.): Το σώμα είναι κατώτερο γιατί έχει υλική υπόσταση, το πνεύμα είναι ανώτερο ως κάτι το άυλο**
- Επικράτησε η αντίληψη ότι μαθαίνουμε μόνο με το μυαλό, όχι το σώμα.
- **Αισθητική (19^{ος} αι.):** Ο Alexander Baumgarten συνέλαβε την αισθητική ως πηγή γνώσης μέσα από τις αισθήσεις. Ωστόσο κάνει διαχωρισμό ανάμεσα στις κύριες αισθήσεις (όραση, ακοή) και τις κατώτερες αισθήσεις που ανήκουν στο σώμα (οσμή, αφή, γεύση).
- **Φαινομενολογία (Μέσα 20ού αι.):** Αντίθετα με τα παραπάνω η Φαινομενολογία θέτει την εμπειρία και το σώμα στο επίκεντρο της αντίληψης.
- Maurice Merleau Ponty: Το σώμα είναι μια ολότητα. Είμαστε το σώμα μας και αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο μέσα από αυτό, αλλά και μέσα από τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε.

Καλλιτεχνικά αντικείμενα που έχουν ως στόχο να απομονώσουν την όραση για να ενισχύσουν τις άλλες αισθήσεις...

Lygia Clark, Relational Objects 1966

Το εθνογραφικό βλέμμα και η παρατήρηση

- Στην ανθρωπολογία, η όραση δεν είναι μόνο μια μέθοδος παρατήρησης, αλλά και ένας κεντρικός μηχανισμός μέσω του οποίου παράγεται η γνώση, συνδεδεμένος με τις δυτικές φιλοσοφικές παραδόσεις που εξισώνουν την όραση με τη σαφήνεια, αλήθεια και κατανόηση.
- Κόσμος που βασίζεται στην οφθαλμοκεντρική οπτική, ένα πλαίσιο όπου η όραση δίνεται προτεραιότητα σε σχέση με άλλες αισθήσεις για τον καθορισμό της αντικειμενικής αλήθειας.
- Οι δυτικές φιλοσοφικές παραδόσεις, από τον Αριστοτέλη έως τους Διαφωτιστές όπως ο Ντεκάρτ, ανήγαγαν την όραση ως την κύρια αίσθηση για την απόκτηση αξιόπιστης γνώσης, ενισχύοντας την ιδέα ότι η οπτική παρατήρηση είναι συνώνυμη της αλήθειας.
- Το «βλέμμα» των εθνογράφων συχνά τοποθετεί τους παρατηρητές ως αυθεντίες σε σχέση με τους παρατηρούμενους. Αυτό δημιουργεί μια δυναμική εξουσίας, όπου ο πολιτισμός που μελετάται ερμηνεύεται και εκπροσωπείται μέσω του φακού της κοσμοθεωρίας των εθνογράφων, παραμορφώνοντας τις πολιτισμικές πρακτικές και εμπειρίες της παρατηρούμενης ομάδας.

Το εθνογραφικό βλέμμα και οι ιεραρχήσεις στην έρευνα

- Η έννοια του «βλέμματος» στην εθνογραφία δεν είναι ουδέτερη: είναι φορτισμένη με εξουσία.
- Η ιδέα του Μισέλ Φουκώ για το «πανόπτικο βλέμμα» δείχνει πώς **οι οπτικές πρακτικές συνδέονται με την επιτήρηση, τον έλεγχο και την εξουσία**, μια έννοια που εφαρμόζεται στον τρόπο με τον οποίο οι εθνογράφοι συχνά επιβάλλουν ασυνείδητα τα δικά τους πλαίσια στους πολιτισμούς που μελετούν.
- Η θέση των εθνογράφων ως παρατηρητών μπορεί ακούσια να οδηγήσει στην αντικειμενοποίηση της παρατηρούμενης ομάδας.
- Το εθνογραφικό βλέμμα ως αποστασιοποιημένη παρατήρηση τίθεται υπό αμφισβήτηση. Αντί να στηριζόμαστε αποκλειστικά στην όραση ως κύριο εργαλείο γνώσης, αναγνωρίζονται τα όρια της οπτικής παρατήρησης, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής κατανόησης όπου οι αισθητηριακές και πολιτισμικές εμπειρίες μπορεί να διαφέρουν δραστικά από αυτές των ατόμων που παρατηρούν.
- Οι ερευνητές/ ερευνήτριες πρέπει να εξετάζουν κριτικά το πώς οι δικές τους προκαταλήψεις, καταβολές και σχέσεις εξουσίας επηρεάζουν τις παρατηρήσεις και τις ερμηνείες τους.
- Η οπτική-κεντρική προσέγγιση στην κατανόηση των πολιτισμών πρέπει να επανεξεταστεί, καθώς η ίδια η πράξη της παρατήρησης δημιουργεί απόσταση μεταξύ του παρατηρητή και του υποκειμένου, οδηγώντας ενδεχομένως σε παραμορφώσεις.

Η ανθρωπολογία του οπτικού

- Διερεύνηση πολλαπλών τρόπων μοιράσματος της ανθρωπολογικής και εθνογραφικής γνώσης (ταινίες, εκθέσεις κτλ.)
- Διερεύνηση της εικόνας μέσα από το πρίσμα της ανθρωπολογίας (φωτογραφία, φιλμ). Οι εικόνες ως καταλύτες διαμόρφωσης της κοινωνίας και της βιωμένης εμπειρίας (πχ. αναπαραστάσεις της αρρενωπότητας, ταξιδιωτικές εμπειρίες, οι εικόνες ως έκφραση της εθνικής/ εθνοτικής/ κοινωνικής ταυτότητας κτλ.).

Η ανθρωπολογία των αισθήσεων

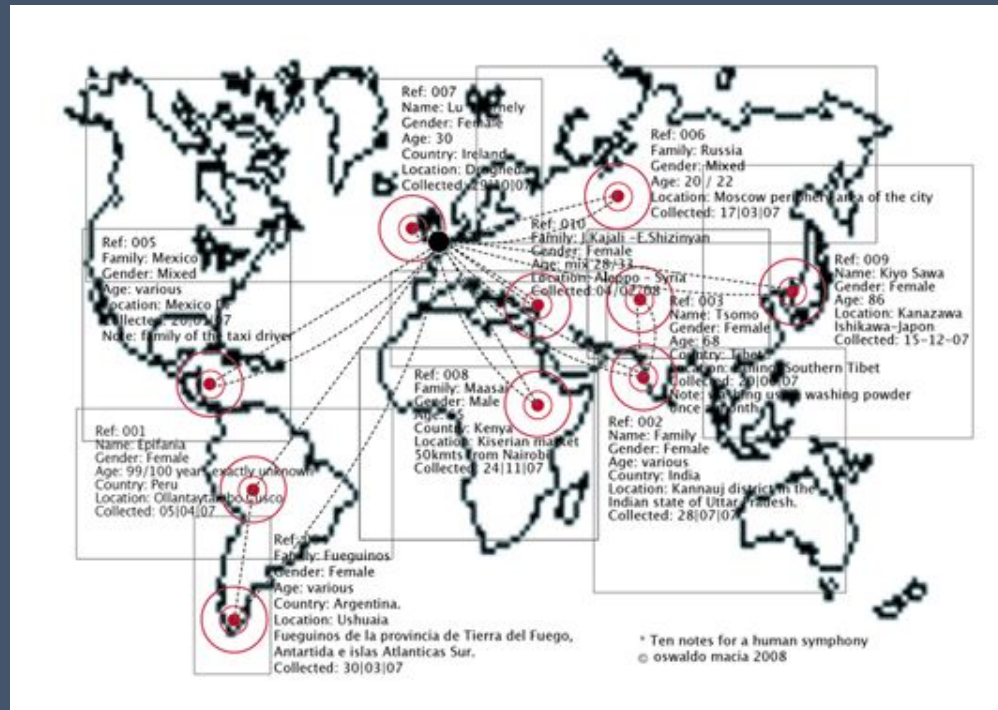
- Η οπτική ανθρωπολογία διερευνά τα όρια της εικαστικής αναπαράστασης. Πέρα από τις φωτογραφίες, το βίντεο, υπάρχουν αισθήσεις και εμπειρίες που καλούν τους ερευνητές να εμπλακούν με διαφορετικούς τρόπους.
- Αισθήσεις όπως η ακοή, η γεύση, η αφή καθώς και το συναίσθημα, είναι καθοριστικά για την ανθρώπινη εμπειρία.
- Ο όρος "πολυτροπικές ανθρωπολογίες" αντανakλά αυτή την πολλαπλότητα.
- Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ανθρωπολογική έρευνα μπορεί να πάρει και άλλες μορφές πέραν της συγγραφής κειμένου.

Αισθητηριακή Εθνογραφία

- **Με λίγα λόγια:** Η αισθητηριακή εθνογραφία επικεντρώνεται στη μετάδοση συναισθηματικών καταστάσεων και ενσωματωμένων εμπειριών μέσω οπτικών, ακουστικών μέσων αλλά και άλλων εμπειριών. Επιτρέπει στους θεατές να αλληλεπιδρούν με το εθνογραφικό περιεχόμενο σε ένα συναισθηματικό επίπεδο, δημιουργώντας την αίσθηση της «παρουσίας» τους στον χώρο.
- **Harvard Sensory Ethnography Lab (SEL):** Καινοτόμος χώρος έρευνας και δημιουργίας που συνδυάζει την ανθρωπολογία με τις οπτικοακουστικές τέχνες, επικεντρωμένος στη διερεύνηση των αισθήσεων και των ανθρώπινων εμπειριών μέσω πολυαισθητηριακών και πολυτροπικών μέσων. Τα έργα του SEL συχνά θολώνουν τα όρια μεταξύ ντοκιμαντέρ, τέχνης και επιστημονικής έρευνας, προσφέροντας στον θεατή την αίσθηση της άμεσης συμμετοχής στις καταγεγραμμένες εμπειρίες.
- **Πολυαισθητηριακή-εμπειρική εθνογραφία:** Αυτή η προσέγγιση υπερβαίνει τα οπτικά και ακουστικά μέσα, ενσωματώνοντας όλες τις αισθήσεις (όραση, ήχο, οσμή, αφή και γεύση) στην εθνογραφική εμπειρία. Ενθαρρύνει μια πιο ενσωματωμένη και καθηλωτική μέθοδο επιτόπιας έρευνας, αξιοποιώντας τις αισθητηριακές εμπειρίες για την κατανόηση των κοινωνικών πραγματικοτήτων. Στο **Doing Sensory Ethnography**, η Sarah Pink προτείνει τη συλλογή πολυαισθητηριακών δεδομένων κατά την επιτόπια έρευνα, ενσωματώνοντας στοιχεία όπως την αφή, την όσφρηση και την κινησιολογική εμπειρία ενός περιβάλλοντος.

Η αισθητηριακή προσέγγιση

- Ενσωμάτωση αισθήσεων που να αποτυπώνει το πλήρες φάσμα της ανθρώπινης εμπειρίας. Η αισθητηριακή ανθρωπολογία, η οποία περιλαμβάνει την αφή, τον ήχο, την οσμή και την κίνηση, προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι διαφορετικοί πολιτισμοί αλληλεπιδρούν και ερμηνεύουν το περιβάλλον τους, αμφισβητώντας την παραδοσιακή ιεραρχία που εστιάζει στην όραση.
- Η προσέγγιση του ανθρωπολόγου Τιμ Ίνγκολντ υπογραμμίζει ότι η γνώση δεν αποκτάται απλώς με την παρατήρηση από απόσταση, αλλά οικοδομείται μέσω της ενσωματωμένης εμπειρίας, ιδίως της κίνησης στον χώρο. Υποστηρίζει ότι η όραση δεν πρέπει να προτιμάται έναντι άλλων αισθήσεων, όπως η ακοή ή η κινητική αντίληψη, καθώς όλες αυτές συμβάλλουν στην αντίληψη και την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τον κόσμο. Αυτή η προοπτική απομακρύνεται από το αποστασιοποιημένο, οφθαλμοκεντρικό μοντέλο αντίληψης προς μια που αναγνωρίζει τον ενεργό ρόλο του σώματος στην παραγωγή γνώσης.
- Μια ευρύτερη αισθητηριακή προσέγγιση στην ανθρωπολογία αμφισβητεί επίσης τις δυτικές ηγεμονίες στην παραγωγή γνώσης, ανοίγοντας νέες δυνατότητες για την κατανόηση μη δυτικών πολιτισμών.
- Αναγνωρίζοντας την πολιτισμική ιδιαιτερότητα των αισθητηριακών ιεραρχιών, οι ανθρωπολόγοι μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο διάφορες κοινωνίες δίνουν προτεραιότητα και αλληλεπιδρούν με τις αισθήσεις, προσφέροντας μια πιο πλούσια και πολύπλοκη ερμηνεία των πολιτισμικών πρακτικών και εμπειριών.

Εθνογραφική- Καλλιτεχνική μελέτη πάνω στην οσμή
Oswaldo Macia ten notes for a human symphony, 2009

Συλλογή ανθρώπινων οσμών από διαφορετικές περιοχές του κόσμου, ερμηνεία/ ανασύστασή τους από ειδικούς, και στη συνέχεια δημιουργία εγκατάστασης με πανελ εμποτισμένα με τις μυρωδιές. Συνδυασμός διαφορετικών γνώσεων και μεθόδων: εθνογραφία, χημεία, καλλιτεχνική πρακτική.

Κατανοώντας την τεχνολογία μέσα από την παράδοση και τις τοπικές πολιτιστικές πρακτικές.
Mimi Qmaha, These networks in our skin

Τελετουργία όπου βάζουν μπαχαρικά στα καλώδια των οπτικών ινών. Εγκατάσταση με βίντεο, καλώδια και μπαχαρικά, όπου κυριαρχεί η μυρωδιά των μπαχαρικών.

Τα αρώματα / οι οσμές ως πολιτιστική κληρονομιά

- Οι αρωματικές ουσίες ενσωματώνονται σε τελετουργίες για να ενισχύσουν την αίσθηση του ανήκειν και της σύνδεσης μεταξύ των μελών της κοινότητας. Λειτουργούν ως μέσο κοινωνικής ανταλλαγής, συνδέοντας τα άτομα μέσω κοινών αισθητηριακών εμπειριών, εδραιώνουν μνήμη και ταυτότητα.
- Το άρωμα δεν εντάσσεται εύκολα στις συμβατικές κατηγορίες πολιτιστικής κληρονομιάς· δεν είναι ούτε αποκλειστικά από (όπως ένα αντικείμενο) ούτε άυλο (όπως η μουσική). Συνήθως δίνεται προτεραιότητα σε οπτικές και απτές πτυχές του πολιτισμού, περιθωριοποιώντας την οσφρητική κληρονομιά.
- Η διατήρηση του αρώματος είναι περίπλοκη λόγω της εφήμερης φύσης του και της εξάρτησής του από την τοπική χλωρίδα και την παραδοσιακή γνώση. Η αντιμετώπιση της πολιτιστικής κληρονομιάς των αρωμάτων απαιτεί διεπιστημονική προσέγγιση, που συνδυάζει ανθρωπολογία, ιστορία, βοτανική και χημεία.
- Η συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες είναι ουσιώδης για την κατανόηση των νοημάτων και των τεχνικών που σχετίζονται με τη χρήση των αρωμάτων, για την τεκμηρίωση του πλαισίου, των τελετουργιών και των κοινωνικών νοημάτων που συνδέονται με συγκεκριμένα αρώματα.
- Ανάγκη για ένα ευρύτερο, πιο περιεκτικό μοντέλο πολιτιστικής κληρονομιάς που αναγνωρίζει τις αισθητηριακές εμπειρίες ως βασική πολιτιστική γνώση.

Κοινωνικές και πολιτισμικές συνυφάνσεις της οσμής

- Η Δυτική επιστημολογία αφήνει συνήθως απέξω το θέμα της οσμής.
- Το κείμενο "The Odor of the Other: Olfactory Symbolism and Cultural Categories" του Constance Classen δείχνει πώς οι κοινωνίες χρησιμοποιούν την οσμή ως κώδικα για κοινωνικούς και πολιτιστικούς διαχωρισμούς, για να διαχωρίσουν τους "Άλλους" και να τονίσουν κοινωνικές ιεραρχήσεις.
- Επίσης το άρωμα χρησιμοποιείται για να διαχωρίσει τα πνεύματα σε καλά και κακά.
- Ο Σωκράτης ήταν ενάντια στη χρήση αρώματος, γιατί θεωρούσε ότι θα καταργούσε τη φυσική διάκριση ανάμεσα σε σκλάβους και ελεύθερους.
- Στις Δυτικές κοινωνίες αποδίδεται κακοσμία στην εργατική τάξη, τους μετανάστες-μετανάστριες, τα μαύρα και υπεξούσια σώματα. Αντίθετα, η κυρίαρχη τάξη θεωρείται ως άοσμη ή εύοσμη.

Άγιος Δημήτριος, Θεσσαλονίκη

Μπορείτε να φανταστείτε τη μυρωδιά του ναού. Όμως γιατί μύριζε έτσι;
Οι ναοί αποτελούν ένα περιβάλλον όπου οι αισθητηριακές εμπειρίες στοχεύουν να μεταφέρουν τους πιστούς/πιστές σε ένα διαφορετικό τόπο, μέσα από την αρχιτεκτονική, την εικονογράφηση, την μουσική, τις γεύσεις και φυσικά τη μυρωδιά του λιβανιού.

Αθήνα,
Ακρόπολη
Πώς μύριζε η
Ακρόπολη
κατά τα
Παναθήναια
τον 5ο αι. π.
Χ. όταν
κυλούσε το
αίμα εκατό
βοδιών;

Diego
Velazquez,
Las Meninas,
1656
Πώς μύριζε
το παλάτι
του Φιλίππου
Δ';

Χώροι
εμποτισμένοι
με εκκρίσεις
ζώων και
ανθρώπων...

GEORGES VIGARELLO

ΤΟ ΚΑΘΑΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΒΡΟΜΙΚΟ

Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ε Ι Α

Ο Vigarello περιγράφει την εξέλιξη της καθαριότητας στη Γαλλία, από τα δημόσια λουτρά του Μεσαίωνα στη μειωμένη χρήση του νερού κατά την Αναγέννηση και την Μπαρόκ περίοδο, με την αλλαγή αυτή να επηρεάζεται από ανησυχίες για τη δημόσια υγεία, ιδιαίτερα λόγω της σύφιλης.

Στη Γαλλία της πρώιμης νεότερης εποχής, το νερό θεωρούνταν επιβλαβές λόγω της πεποίθησης ότι περιείχε μικροσκοπικούς οργανισμούς που μπορούσαν να διεισδύσουν στο δέρμα. Έτσι, η υγιεινή βασιζόταν περισσότερο στο «στεγνό καθάρισμα» με βούρτσισμα, αιθέρια έλαια και πούδρες, παρά στο νερό.

Κάθε εποχή είχε διαφορετικές αντιλήψεις για το τι σημαίνει καθαριότητα, τις οποίες ο Vigarello εξετάζει σε σχέση με την ιατρική γνώση και τις κοινωνικές νόρμες της εποχής. Η καθαριότητα συνδέθηκε περισσότερο με την τακτικότητα και τα καθαρά εσώρουχα παρά με το πλύσιμο.

Όλα αυτά αλλάζουν κατά το 19ο και 20ό αιώνα, με εξελίξεις όπως οι υδραυλικές εγκαταστάσεις, η δημόσια υγιεινή και η βακτηριολογία του Pasteur, που διαμόρφωσαν νέες πρακτικές καθαριότητας.

Ο Vigarello υποστηρίζει ότι η μάχη για την υγιεινή ήταν επίσης μια ηθική εκστρατεία, με στόχο να προστατεύσει την κοινωνία από κινδύνους όπως η ανηθικότητα και η αταξία (βλ. και πανδημίες AIDS και Covid)

THE SMELLS.
(Edgar Allan Poe "Up to Date.")

1.
Look on London with its Smells—
Sickening Smells!
What long nasal misery their nastiness fore-
tells!
How they trickle, trickle, trickle,

On the air by day and night!
While our throaxes they tickle,
Like the fumes from brass in pickle,
Or from naphtha all alight!
Making stench, stench, stench,
In a worse than witch-broth drench,

Of the muck-malodoration that so nauseously
wells
From the Smells, Smells, Smells, Smells,
Smells, Smells, Smells—
From the fuming and the spuming of the
Smells.

Edward Linley Sambourne, The Smells, 1890. Σατιρική απεικόνιση της οσμής του Λονδίνου.

Στον 18ο και 19ο αιώνα, οι Ευρωπαίοι αρχίζουν να ενδιαφέρονται για την όσφρηση σε συνάρτηση με το νευρικό σύστημα, αναπτύσσεται η υγιεινής ως επιστήμη και η ανθεί η βιομηχανία των αρωμάτων. Η όσφρηση εμπλέκεται και με τις κατασκευές ταυτοτήτων, όπως το έθνος, η φυλή, το φύλο και η τάξη. Επίσης συνδέεται και με το φύλο: οι γυναίκες θεωρούνται υπερευαίσθητες στην όσφρηση, δημιουργούνται αρώματα γι' αυτές και συνδέονται με τα λουλούδια, αλλά προκύπτουν και στερεότυπα για τις γυναίκες που φορούν τα αρώματα ως μέσο αποπλάνησης.

Κοινωνική ιεραρχία και οσμή

- Σε διαφορετικές κοινωνίες, οι κοινωνικές ταυτότητες τονίζονται και από διαφορές στην οσμή.
- Πχ. Tukanu (Αμαζόνιος): θεωρούν ότι η κάθε φυλή έχει τη δική της οσμή που αντανakλά τις διατροφικές της συνήθειες.
- Suyu (Αμαζόνιος): διακρίνουν τρεις μυρωδιές, ήπια (άντρες), οξεία (ηλικιωμένοι-ες), δυνατή (γυναίκες και παιδιά). Η ιεράρχηση αυτή αντανakλά την κοινωνική διαστρωμάτωση. Εξαίρεση αποτελούν οι αρχηγοί της φυλής, που θεωρούνται ότι έχουν οξεία ή δυνατή μυρωδιά, καθώς τα πνεύματά τους ενώνονται με τη φύση.
- Dassanetch (Αιθιοπία): θεωρούν ότι οι βοσκοί μυρίζουν καλύτερα από τους ψαράδες, που βρίσκονται πιο χαμηλά στην κοινωνική κλίμακα.
- Σε πολλές πατριαρχικές κοινωνίες οι γυναίκες θεωρείται ότι μυρίζουν άσχημα, ιδίως όταν έχουν περίοδο. Η μυρωδιά των γυναικών ταυτίζεται με το "καλό" και το "κακό" (την επικινδυνότητα λόγω σεξουαλικότητας).

Τυκανο, Αμαζόνιος (Κυρίως Κολομβία, ορισμένοι και στη Βραζιλία)

SONG KANG HO LEE SUN KYUN CHO YEO JEONG CHOI WOO SHIK PARK SO DAM
NEON in CE ENTERTAINMENT presents BONG JOON HO's "PARASITE" SONG KANG HO LEE SUN KYUN CHO YEO JEONG CHOI WOO SHIK PARK SO DAM LEE JUNG EUN CHANG HYE JIN "BONG JOON HO"
"BONG JOON HO" "BONG JOON HO" "KIM SIN AE" MIYON YANG KWON JOSEPH LEE "WOLGAE MIN HEI" SEORIM MYUNG KYUN "JUNG LEE SUN YOUNG" JANG YOUNG HWAN "JUNG HONG KYUNG PPO"
"SUNG LEE HA JUN" "SUNG SE YOUNG" "JUNG SEI YOUNG" "JUNG JAE IL" "PILONG JUNHO" "JUNG JUNG HO" "JUNG THE YOUNG" "SUNGKANG HYE YOUNG" "JUNG JUNG DO AN" PARK KYUNG SOO
© 2019 CE ENTERTAINMENT. ALL RIGHTS RESERVED. NEON CEM Turtles&E&A

Parasite, 2019

Η οσμή χρησιμοποιείται ως στοιχείο που αναδεικνύει τις ταξικές διαφορές. Οι πλούσιοι σχολιάζουν τη μυρωδιά των φτωχών.

https://youtu.be/x5vXmr5W7_c?si=εPur6lLKoRJCXvszW